

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/56/54-59>

Mətin Tağızadə
Bakı Dövlət Universiteti
magistrant
<https://orcid.org/0009-0003-5839-1809>
metintaghizade@gmail.com

Azərbaycanın aqrar sektorunda kiçik və orta sahibkarlığın hüquqi təminatı və dövlət dəstəyi: mövcud vəziyyət, təhlil və inkişaf istiqamətləri

Xülasə

Azərbaycanın aqrar sektoru ölkə iqtisadiyyatının strateji sahələrindən biridir və kiçik və orta sahibkarlığın (KOS) inkişafında mühüm rol oynayır. Kənd təsərrüfatında KOS-ların fəaliyyəti məşğulluğun artırılması, regionların inkişafı və kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalının genişləndirilməsi baxımından vacibdir. Bu məqalədə Azərbaycanın aqrar sektorunda KOS-ların hüquqi təminatının mövcud vəziyyəti və təhlili aparılmışdır. Tədqiqat çərçivəsində qanunvericilik aktları, dövlət dəstəyi mexanizmləri və rəqəmsal transformasiya proqramları araşdırılmışdır.

Nəticələr göstərir ki, Azərbaycanın qanunvericilik bazası KOS-ların fəaliyyətini müəyyən qədər təmin etsə də, bəzi sahələrdə təkmilləşdirməyə ehtiyac var. Xüsusilə, hüquqi prosedurların sadələşdirilməsi, dövlət dəstəyi mexanizmlərinin genişləndirilməsi və rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi KOS-ların inkişafını sürətləndirə bilər. Rəqəmsal transformasiya KOS-ların idarə edilməsini asanlaşdırır, kredit və subsidiya müraciətlərini sürətləndirir və şəffaflığı təmin edir. Məqalədə dövlət dəstəyinin hüquqi təminatının təkmilləşdirilməsi istiqamətləri də göstərilmişdir. Tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, hüquqi bazanın gücləndirilməsi, rəqəmsal imkanların tətbiqi və dövlət dəstəyinin səmərəli təşkili aqrar KOS-ların inkişafına əhəmiyyətli töhfə verə bilər. Bu, Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektorunun davamlı və dayanıqlı inkişafını təmin etmək üçün vacibdir.

Açar sözlər: aqrar sektor, kiçik və orta sahibkarlıq, hüquqi təminat, dövlət dəstəyi, rəqəmsal transformasiya

Metin Taghizadeh
Baku State University
Master's student
<https://orcid.org/0009-0003-5839-1809>
metintaghizade@gmail.com

Legal Support and State Support of Small and Medium Enterprises in the Agricultural Sector of Azerbaijan: Current Situation, Analysis and Development Directions

Abstract

The agrarian sector of Azerbaijan is one of the strategic sectors of the country's economy and plays an important role in the development of small and medium-sized enterprises (SMEs). The activities of SMEs in agriculture are important in terms of increasing employment, developing regions and expanding the production of agricultural products. This article analyzes the current state and legal framework of SMEs in the agrarian sector of Azerbaijan. The study examines legislative acts, state support mechanisms and digital transformation programs. The results show that although the legislative framework of Azerbaijan provides for the activities of SMEs to a certain extent, there is a need for improvement in some areas.

In particular, simplifying legal procedures, expanding state support mechanisms and introducing digital technologies can accelerate the development of SMEs. Digital transformation facilitates the management of SMEs, speeds up loan and subsidy applications and ensures transparency. The article also indicates directions for improving the legal framework of state support. The study found that strengthening the legal framework, introducing digital capabilities and effectively organizing state support can make a significant contribution to the development of agricultural SMEs. This is important to ensure the sustainable and sustainable development of the agricultural sector of Azerbaijan.

Keywords: *agrarian sector, small and medium-sized enterprises, legal certainty, state support, digital transformation*

Giriş

Aqrar sektor Azərbaycanın iqtisadiyyatında strateji əhəmiyyətə malikdir və ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasında əsas rol oynayır. Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı yalnız yerli bazarın təmin edilməsi üçün deyil, həm də ixrac potensialının artırılması və regionların sosial-iqtisadi inkişafının təmin olunması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycan Respublikasında KOS aqrar sahənin aparıcı qüvvəsi hesab olunur və kənd təsərrüfatının inkişafında həlledici rol oynayır. KOS-ların fəaliyyəti məşğulluğun artırılması, kənd yerlərində gəlirlərin yüksəldilməsi və kənd təsərrüfatı məhsullarının keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması üçün vacibdir.

Aqrar KOS-ların inkişafı iqtisadiyyatın diversifikasiyası və regionların davamlı inkişafı baxımından da önəmlidir. Hüquqi təminat, KOS-ların uğurlu fəaliyyətinin əsas şərtlərindən biridir. Bu təminat torpaq istifadəsi, dövlət subsidiyaları, vergi güzəştləri, kredit resurslarına çıxış və hüquqi prosedurların sadələşdirilməsi kimi mexanizmləri əhatə edir. Rəqəmsal transformasiya isə KOS-ların idarəetmə prosesini asanlaşdırır, dövlət dəstəyi proqramlarına çıxışı sürətləndirir və fəaliyyətin şəffaflığını artırır.

Azərbaycan qanunvericiliyi KOS-ların hüquqlarını qorumaq, fəaliyyətlərini stimullaşdırmaq və dövlət dəstəyi mexanizmlərini təmin etmək məqsədilə formalaşdırılmışdır. Bununla belə, mövcud qanunvericilik və mexanizmlər beynəlxalq təcrübə ilə müqayisədə bəzi sahələrdə təkmilləşdirməyə ehtiyac duyur. Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, aqrar KOS-ların inkişafı üçün qanunvericiliyin sadələşdirilməsi, rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi və dövlət dəstəyi mexanizmlərinin gücləndirilməsi zəruridir.

Bu məqalədə Azərbaycan Respublikasında aqrar sahədə KOS-ların hüquqi təminatının mövcud vəziyyəti təhlil edilmiş, rəqəmsal transformasiyanın KOS-ların inkişafına təsiri araşdırılmış və dövlət dəstəyinin hüquqi təminatının təkmilləşdirilməsi istiqamətləri müəyyən edilmişdir. Tədqiqatın məqsədi KOS-ların fəaliyyətinin səmərəliliyini artırmaq, hüquqi və institusional bazanı gücləndirmək və kənd təsərrüfatı sektorunun dayanıqlı inkişafına töhfə verməkdir.

Tədqiqat

KOS hər bir ölkənin iqtisadi inkişafında mühüm rol oynayır və Azərbaycan üçün xüsusi strateji əhəmiyyət kəsb edir. KOS-lar sosial-iqtisadi sabitlik, iş yerlərinin yaradılması və yerli innovasiyaların tətbiqi üçün əsas amillərdir. Aqrar sektor isə milli iqtisadiyyatın əsas sütunu olmaqla, əhalinin məşğulluğunun artırılmasında, ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində, kənd yerlərində sosial rifahın yaxşılaşdırılmasında mühüm rol oynayır. 2024-cü ilin statistik məlumatlarına əsasən, kənd təsərrüfatı sektoru ÜDM-nin 5,7%-ni, neft isə ÜDM-nin 8,3%-ni təşkil edib.

Cədvəl 1.
2024-cü il üzrə aqrar sektorun əsas makroiqtisadi göstəriciləri

Göstərici	Dəyər
Ümumi daxili məhsul (ÜDM)	126 337,0 mln manat
Qeyri-neft ÜDM	85 712,4 mln manat
Aqrar sektor üzrə əlavə dəyər	7 147,1 mln manat
Aqrar sektor üzrə istehsal həcmi	12 995,2 mln manat
Aqrar sahənin ÜDM-də payı	5,66 %
Aqrar sahənin qeyri-neft ÜDM-də payı	8,34 %
Aqrar istehsal / əlavə dəyər nisbəti	1,82

Mənbə: İqtisadiyyat Nazirliyi, 2024-cü il üzrə əsas iqtisadi göstəriciləri əsasında, müəllif tərəfindən hazırlanıb

Cədvəldən görüldüyü kimi, aqrar sektorun qeyri-neft sektorundakı payı 8,3% təkil edib ki, bu da iqtisadiyyatın şaxələndirilməsində mühüm rol oynasa da, istehsalın ümumi strukturunda hələ də məhdud çəkiyə malikdir.

2024-cü ilin rəqəmləri kənd təsərrüfatı istehsalının ümumilikdə müsbət istiqamətdə inkişaf etdiyini göstərir. Belə ki, ARDSK statistik məlumatlarına görə, 2024-cü ildə kənd təsərrüfatı məhsullarının ümumi dəyəri cari qiymətlərlə 12 995,2 milyon manat təşkil edib. Bunun 6832,9 milyon manatı heyvandarlıqdan, eləcə də 6162,3 milyon manatı isə bitkiçilikdən əldə edilib. Övvəlki illə müqayisədə ümumi artım tempinin 1,5% olması sektorda sabit artımın davam etdiyini göstərir.

Azərbaycanın kənd təsərrüfatında KOS son illərdə sürətlə inkişaf edir. Statistik göstəricilər göstərir ki, KOS-lar kənd təsərrüfatı istehsalının təxminən 65%-ni təmin edir və məhsul çeşidliyi baxımından çox geniş imkanlara malikdir (Əliyev, 2022; Bayramov, 2018). Xüsusilə tərəvəzçilik, meyvəçilik, heyvandarlıq və quşçuluq sahələrində fəaliyyət göstərir. 2024-cü ildə Kənd Təsərrüfatı Sığortası Fondu tərəfindən 6 milyon 423 min manat vəsait ödənilməsi ilə kənd təsərrüfatında risk və itkilərdən sığortalanan dövlət mexanizminin rolu da artıb. Digər tərəfdən, istehsalın böyük hissəsi KOS tərəfindən həyata keçirilir - kənd təsərrüfatı məhsulunun 99%-dən çoxu bu müəssisələr tərəfindən istehsal olunur. Bu onu göstərir ki, KOS-lar ölkənin kənd təsərrüfatı iqtisadiyyatının əsas hərəkətverici qüvvəsidir.

Araşdırmanın nəticələri göstərir ki, 2024-cü ildə kənd təsərrüfatı sektorunda KOS ilk növbədə heyvandarlıq, taxılçılıq və quşçuluq sahələrində ixtisaslaşdıqlar. Bununla belə, buğda istehsalı təxminən 30% azalıb ki, bu da iqlim dəyişikliyi və suvarma infrastrukturunu ilə bağlı problemlərə aid edilə bilər. Digər tərəfdən, quş əti və ət istehsalı artıb, bununla yanaşı quş əti istehsalı 82,3 min tona, yumurta istehsalı isə 1148,7 milyon ədədə çatmışdır.

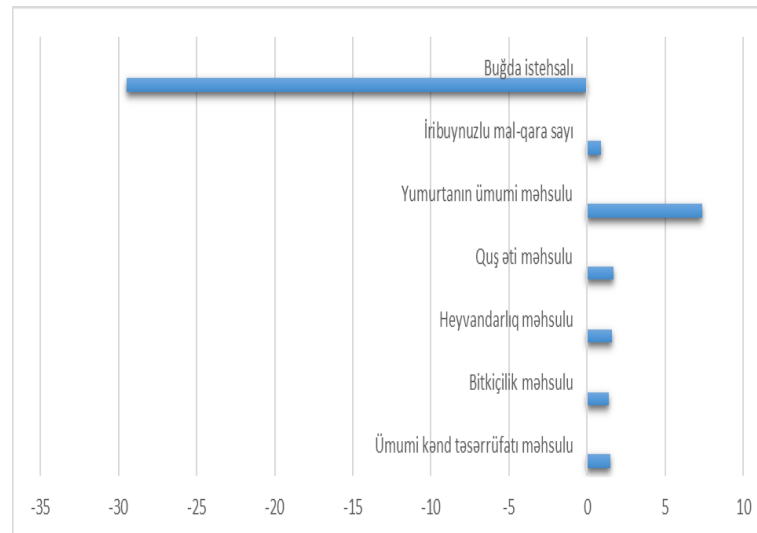
KOS-lar kənd təsərrüfatı iqtisadiyyatında mühüm rol oynayır və ölkənin kənd təsərrüfatı məhsulunun təxminən 80%-ni təşkil edir. Bu onu göstərir ki, KOS-lar kənd təsərrüfatı iqtisadiyyatında istehsal və işçi qüvvəsinin əsas mənbəyidir. Bununla belə, maliyyəyə məhdud çıxış, texnoloji innovasiyaların zəif inteqrasiyası və aşağı bazar əlaqəsi onların inkişafına mane olmaqda davam edir.

Cədvəl 2.
Azərbaycanda kənd təsərrüfatının əsas göstəriciləri

Göstərici	Ölçü vahidi	2023	2024	Dəyişmə (%)
Ümumi kənd təsərrüfatı məhsulu	mln. manat	12 799,3	12 995,2	+1,5
Bitkiçilik məhsulları	mln. manat	6 075,0	6 162,3	+1,4
Heyvandarlıq məhsulları	mln. manat	6 724,3	6 832,9	+1,6
Quş əti istehsalı	min ton	80,9	82,3	+1,7
Yumurtanın ümumi istehsalı	milyon ədəd	1 069,6	1 148,7	+7,4
İribuynuzlu mal-qara sayı	min baş	2 437,0	2 459,7	+0,9
Buğda istehsalı	min ton	520,0	366,7	-29,5

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/agriculture/>, məlumatları əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilib

Qrafik 1.
2024-cü il üzrə aqrar sektorun üzrə məhsul artım dinamikası (%-lə)

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/agriculture/>, məlumatları əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilib

Məlumatlardan göründüyü kimi, kənd təsərrüfatı sektoru 2024-cü ildə sabit artımı qoruyub saxlasa da, məhsuldarlığın azalması ümumi artıma mənfi təsir göstərib. Bununla belə, heyvandarlıq və quşçuluq istehsalında müşahidə olunan artım bu sahələrdə KOS-ların artan imkanlarından xəbər verir. Dövlət dəstəyi proqramları, o cümlədən subsidiyalar, güzəştli kreditlər və texniki yardımlar sayəsində KOS-lar öz məhsuldarlığını və bazar payını tədricən artırırırlar. Bununla belə, KOS-ların qarşılaşdığı bir sıra əsas problemlər hələ də mövcuddur. Bunlara torpaq sahələrinin qeyri-bərabər paylanması, maliyyə resurslarının məhdudluğu, qanunvericilikdəki mürəkkəblilik və rəqəmsal texnologiyaların zəif tətbiqi daxildir.

Azərbaycan qanunvericiliyi KOS-ların fəaliyyətini tənzimləyir və onların hüquqlarını qoruyur. “Kiçik və orta sahibkarlıq haqqında” Qanun (2017) KOS-ların qeydiyyatı, fəaliyyət sahəsi və vergi öhdəliklərini müəyyən edir. “Kənd təsərrüfatı sahəsində dövlət dəstəyi haqqında” Qanun (2018) isə subsidiya, güzəştli kredit və texniki yardım imkanlarını təmin edir (Abbasov, 2020; Məmmədov, 2022). Bu qanunvericilik mexanizmləri KOS-ların maliyyə, torpaq və vergi məsələlərində hüquqi təminatını gücləndirir.

Dövlət dəstəyinin hüquqi təminatı KOS-ların inkişafını stimullaşdırır. Azərbaycanda KOS-lar üçün vergi güzəştləri, subsidiyalar və güzəştli kredit proqramları mövcuddur. Həmçinin, aqrar innovasiya proqramları KOS-lara müasir texnologiyaları tətbiq etməyə imkan yaradır. Bu mexanizmlər qanunvericilikdə açıq şəkildə müəyyən edildiyi üçün sahibkarlar fəaliyyətlərini qanuni çərçivədə həyata keçirə bilirlər (Əliyev, 2022; Aksoy və Yavuz, 2019; FAO, 2017; İbrahimov, 2020).

Rəqəmsal transformasiya KOS-ların fəaliyyətinə mühüm töhfə verir. Elektron platformalar vasitəsilə sahibkarlar dövlət dəstəyi üçün onlayn müraciət edə, elektron qeydiyyatdan keçə, rəqəmsal bazarlara qoşula və məhsullarını satmaq imkanına malik olurlar. Bu yanaşma şəffaflığı artırır, bürokratik maneələri azaldır və maliyyə resurslarına çıxışı sürətləndirir.

Müasir beynəlxalq təcrübə göstərir ki (OECD, 2020; Pretty, 2018; World Bank, 2021), aqrar sahədə KOS-ların inkişafı üçün qanunvericilik bazası ilə yanaşı, dövlət dəstəyi və rəqəmsal transformasiya mexanizmlərinin uyğunlaşdırılması vacibdir. Məsələn, Avropa ölkələrində KOS-lara subsidiyalar və vergi güzəştləri təqdim olunur, ABŞ-da isə aqrar kredit proqramları və xüsusi qanunvericilik aktları KOS-ların inkişafına dəstək verir (Gulati və Fan, 2019; Bachev, 2018). Bu təcrübələr Azərbaycanda da tətbiq oluna bilər və KOS-ların inkişafını sürətləndirə bilər.

Azərbaycanın aqrar sektorunda KOS-ların inkişafı üçün təklif olunan əsas istiqamətlər:

- hüquqi baza sadələşdirilməli və mövcud qanunvericilik təkmilləşdirilməlidir;
- dövlət dəstəyi proqramları genişləndirilməli, kredit və subsidiya mexanizmləri KOS-ların ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmalıdır;
- rəqəmsal transformasiya vasitəsilə KOS-ların fəaliyyətinə şəffaflıq və sürət gətirilməlidir;
- KOS-lar üçün təlim və innovasiya proqramları hazırlanmalı, texniki biliklər artırılmalıdır;
- KOS-ların bazar imkanlarına çıxışı artırılmalı, yerli və beynəlxalq bazarlara qoşulması təmin edilməlidir.

Bütün bu tədbirlər qanunvericilik və dövlət dəstəyi mexanizmlərinin birgə işləməsi nəticəsində KOS-ların aqrar sahədə rolunu artırır və Azərbaycanın iqtisadi inkişafına mühüm töhfə verir. Tədqiqat göstərir ki, hüquqi təminatın gücləndirilməsi və rəqəmsal transformasiyanın tətbiqi KOS-ların fəaliyyətini daha effektiv və davamlı edir.

Nəticə

Azərbaycanın aqrar sektorunda kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı üçün mövcud hüquqi təminat əsaslıdır, lakin bəzi sahələrdə təkmilləşdirməyə ehtiyac vardır. Dövlət dəstəyinin gücləndirilməsi, qanunvericilikdə sadələşdirmələr və rəqəmsal transformasiyanın tətbiqi KOS-ların davamlı inkişafını təmin edə bilər.

Rəqəmsal transformasiya KOS-ların fəaliyyətini şəffaflaşdırır və maliyyə resurslarına çıxışı sürətləndirir. Eyni zamanda, beynəlxalq təcrübənin tətbiqi və hüquqi mexanizmlərin optimallaşdırılması KOS-ların kənd təsərrüfatında rolunu artırır və iqtisadiyyatın strateji sahələrinin inkişafına töhfə verir.

Ədəbiyyat

1. Abbasov, V. (2020). *Aqrar sahənin hüquqi tənzimlənməsi və sahibkarlıq*. Hüquq Nəşriyyatı.
2. Aksoy, S., & Yavuz, F. (2019). Agricultural policies and rural development in Turkey. *Journal of Agricultural Sciences*, 25(3), 345–356. <https://doi.org/10.15832/ankutbd.456789>
3. Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi. (2025). *2024-cü il məlumatları*. <https://www.stat.gov.az/source/agriculture/>
4. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi. (2025). *2024-cü il üzrə əsas iqtisadi göstəricilər*.
5. Bachev, H. (2018). Sustainability of Bulgarian farming enterprises. *Journal of Agricultural Science and Technology*, 20(4), 639–653.
6. Bayramov, V. (2018). Agricultural reforms and food security in Azerbaijan. *Economic and Social Development Journal*, 27(1), 112–119.
7. Əliyev, T. (2022). *Azərbaycan aqrar sektorunda hüquqi islahatların təhlili*. Bakı Dövlət Universiteti Nəşriyyatı.

8. FAO. (2017). *The future of food and agriculture: Trends and challenges*. Food and Agriculture Organization of the United Nations. <https://www.fao.org>
9. Gulati, A., & Fan, S. (2019). *Agriculture and food security in developing countries*. International Food Policy Research Institute.
10. İbrahimov, A. (2020). Azərbaycanca aqrar sektorun inkişaf istiqamətləri. *Aqrar Elm Jurnalı*, 2(3), 55–62.
11. Məmmədov, E. (2022). Azərbaycanca aqrar siyasət və kənd təsərrüfatının inkişafı. *Aqrar Elmlər*, 10(1), 14–26.
12. OECD. (2020). *Agricultural policy monitoring and evaluation 2020*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/928181a8-en>
13. Pretty, J. (2018). Intensification for redesigned and sustainable agricultural systems. *Science*, 362(6417), 1–6. <https://doi.org/10.1126/science.aav0294>
14. World Bank. (2021). *Enabling the business of agriculture 2021*. World Bank Publications. <https://www.worldbank.org>

Daxil oldu: 18.11.2025

Qəbul edildi: 04.03.2026